

DEKLARACIJA DĖL DAUGIAKALBYSTĖS AUKŠTOJO MOKSLO SRITYJE

Šis dokumentas neturi teisinės galios, tačiau juo viešai įsipareigojama aktyviai ir konstruktyviai prisidėti prie daugiakalbystės politikos formavimo aukštojo mokslo srityje. Deklaraciją kviečiami pasirašyti visi, kuriems svarbūs daugiakalbio raštingumo ir epistemologijos klausimai, kalbinė įvairovė bei pagarba kalbinėms teisėms, o konkrečiai: a) mokslinių tyrimų / akademinės institucijos, organizacijos, federacijos, asociacijos (tiek turinčios juridinio asmens statusą, tiek jo neturinčios); b) atskiri asmenys, dirbantys akademinėse institucijose ar kitose visuomeninėse įstaigose ir užsiimantys aktyvia, su kalbomis švietimo sistemoje susijusia veikla.

PREAMBULĖ

Daugėja aukštojo mokslo institucijų bei nacionalinių ir tarpvalstybinių politikos formavimo agentūrų, besidominčių įvairiomis tarptautinimo strategijomis, kuriomis siekiama – ar bent jau taip tvirtinama – gerinti aukštojo mokslo kokybę vis glaudesniais ryšiais susijusiame pasaulyje. Europos Sąjungoje tarptautinimo iniciatyvomis stengiamasi didinti lygybę tarp aukštojo mokslo sistemų Europos švietimo erdvės (*European Education Area*) kontekste, skatinant tarptautinį bendradarbiavimą, aukštojo mokslo institucijų partnerystę ir bendras valstybių narių pastangas sukurti „įtraukias nacionalines švietimo ir mokymų sistemas“. Tačiau kita tarptautinimo pasekmė yra vis dažnesnis anglų kalbos vartojimas kaip *lingua academica*, akademinių dalykų dėstymas šia kalba (*English Medium Instruction*) bei aukštojo mokslo „anglėjimas“. Nors daugėja įrodymų, kad išimtinis anglų kalbos vartojimas švietimo, mokslinių tyrimų, akademinės leidybos ir ryšių mezgimo srityse turi trūkumų, valstybinės institucijos bei politikos formuotojai toliau laikosi pozicijos, jog ši kalba yra būtina ekonominiams vystymuisi, modernizacijai bei pasaulinei komunikacijai. Tačiau anglų kalbą vartojant vietoj oficialiosios (valstybinės), regioninės arba mažumos kalbos (kalbų) atsiranda kalbinių teisių išsižadėjimo grėsmė ir rizika, kad tam tikrose srityse šių kalbų bus visiškai atsisakyta. Be to, pasirinkimas vietoj kitų kalbų (tiek turinčių stiprų kultūrinį kapitalą, tiek jo neturinčių) vartoti anglų kalbą turi įtakos kalbinei bei kultūrinei įvairovei, o dėl to gali suprastėti socialinių bei epistemologinių reiškinių suvokimas.

BENDRAS PAREIŠKIMAS

Pasirašiusieji Europos pilietinės visuomenės forumo daugiakalbystei skatinti (toliau – ECSPM) Deklaraciją dėl daugiakalbystės aukštojo mokslo srityje vadovaujasi pagrindiniais Helsinkio deklaracijos dėl įvairių kalbų vartojimo mokslo komunikacijoje principais¹ ir įsipareigoja prisidėti prie politiką formuojančių sprendimų bei veiksmų, atitinkančių Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtą Rekomendaciją Nr. CM/Rec (2022)1 dėl daugiakalbio ir tarpkultūrinio švietimo svarbos puoselėjant demokratinę kultūrą². Deklaraciją pasirašiusieji aukštojo mokslo srities atstovai įsipareigoja:

¹Helsinkio deklaracijos dėl įvairių kalbų vartojimo mokslo komunikacijoje (<https://www.helsinki-initiative.org/lt>) principai: (1) Skatinti mokslinių tyrimų rezultatų sklaidą visuomenės naudai, užtikrinant, kad: a) būtų pripažįstami tyrėjų, viešinančių mokslinių tyrimų rezultatus už akademinės bendruomenės ribų, nuopelnai ir jų ryšiai su paveldu, kultūra bei visuomene; b) moksliniais tyrimais įgytos žinios būtų vienodai lengvai pasiekiamos skirtingomis kalbomis. (2) Apsaugoti nacionalines leidybos infrastruktūras, būtinas šalims aktualių mokslinių tyrimų publikavimui, užtikrinant, kad: a) ne pelno siekiantys žurnalai ir knygų leidėjai turėtų pakankamai išteklių bei paramos aukštų kokybės kontrolės standartų ir tyrimų vientisumo palaikymui; b) valstybiniais žurnalams ir knygų leidėjams būtų suteikta apsauga jiems pereinant prie atviros prieigos modelio. (3) Skatinti kalbų įvairovę mokslinių tyrimų vertinimo ir finansavimo sistemoje, užtikrinant, kad: a) ekspertų vertinimo procese aukštos kokybės tyrimai būtų pripažįstami, nepaisant to, kokia kalba ar būdu jie buvo publikuoti; b) naudojantis statistika pagrįstomis sistemomis, bet kuria kalba išleistas žurnalas ar knyga būtų vertinami vienodai.

² <https://www.coe.int/en/web/education/-/new-council-of-europe-recommendation-on-the-importance-of-plurilingual-and-intercultural-education-for-democratic-culture>

- palaikyti ir puoselėti keletą kalbų vartojimą greta oficialiosios aukštojo mokslo institucijos kalbos (-ų) valdymo, mokslo tyrimų, leidybos, mokymo(si) bei komunikacijos srityse;
- saugoti ir stiprinti daugiakalbystę, ypač vykdant mokymo(si) veiklą bei tarptautinį bendradarbiavimą mokslinių tyrimų srityje;
- mokymui(si) pasitelkti skirtingų kalbų vartojimą palengvinančias kalbos technologijų priemones.

VISUOMENĖS INFORMAVIMAS

Pasirašiusieji ECSPM Deklaraciją dėl daugiakalbystės aukštojo mokslo srityje įsipareigoja prisidėti prie to, kad į šį klausimą dėmesį atkreiptų jų universiteto vadovybė, o už kalbos politiką, tvarkybą bei mokymo programų rengimą atsakingi pareigūnai, mokslo tyrimų institucijų vadovai, mokslininkai, tyrėjai, studentai, dėstytojai, administracijos darbuotojai, kitaip tariant, pilietinė visuomenė, suprastų ir atsižvelgtų į tai, jog:

- 1) Geras oficialiosios / valstybinės, namų aplinkos / kilmės ar kitos kalbos mokėjimas negarantuoja epistemologinio tos kalbos išmanymo, pasižyminčio visai kitokiais kalbiniais procesais nei bendravimas gimtąja kalba. Tačiau tiek gimtoji, tiek kita gerai išmokta kalba yra studentams ir dėstytojams svarbi prasmės konstravimo priemonė edukacinėje aplinkoje.
- 2) Jeigu mokoma(si) ne gimtąja kalba, iš žmogaus neturi / negali būti tikimasi, kad jo vartojamas variantas bus gimtosios kalbos lygio.
- 3) Svarbu skatinti universitetų studentus ir darbuotojus vartoti visas išmoktas kalbas ar kalbų atmainas, padėsiančias jiems prasmingai bendrauti skirtingose akademinio gyvenimo srityse.

KONKREČIOS REKOMENDACIJOS

Pasirašiusieji ECSPM Deklaraciją dėl daugiakalbystės aukštojo mokslo srityje rekomenduoja politikos formuotojams, tarptautinėms, nacionalinėms bei valstybinėms organizacijoms, agentūroms, universitetams, tyrėjams, tyrimų institutams ir juos finansuojančioms institucijoms šias priemones:

1. Sudaryti sąlygas įvairias studijų programas, kursus, dalykus greta institucijoje vartojamos oficialiosios kalbos dėstyti ir kitomis kalbomis (ne vien tik anglų).
2. Suteikti galimybę kiekvienoje švietimo institucijoje egzistuojančioms „nematomoms“ kalboms būti pastebėtoms ir atpažįstamoms.
3. Iš anksto pasirūpinti, kad būtų galima pasirinkti kalbą, taip užtikrinant švietimo kokybę.
4. Užtikrinti, kad kitomis kalbomis nei oficialioji institucijos kalba kursus organizuojantys dėstytojai jas puikiai mokėtų ir epistemologiniu atžvilgiu.
5. Padėti užsienio studentams integruotis į akademinę bendruomenę, suteikiant reikalingą paramą ir galimybę lankyti intensyvių kalbos kursus.
6. Vengti išimtinai vienkalbės / vienkultūres edukacinės aplinkos kūrimo (pavyzdžiui, stengtis literatūros sąrašus, kalbos technologijų priemones, vaizdo įrašus pateikti skirtingomis kalbomis).
7. Skatinti universitetuose dirbančias mokslinių tyrimų grupes kartu nuspręsti, kokia kalba arba kalbos bus vartojamos įvairiose situacijose (bendraudant, vykdant tyrimų rezultatų sklaidą ar juos publikuojant).
8. Skatinti vertimą ir lygiagrečių kalbų vartojimą bei investuoti į kalbos technologijų priemones.

Vertė Audronė Kvietkutė
Vertimą peržiūrėjo Aurelija Dvylytė